

МОДОН БАР УУ? ТӨМӨР БАР УУ?

Г. Эрдэнэчимэг⁶²

요약

지난 20 여년 동안 몽골에서 한국문학작품 번역이 매우 활발하게 이루어졌지만, 번역에 대한 비평은 거의 찾아볼수 없습니다. 하지만 번역에 대한 심도 있는 비평이 이루어져야 번역의 수준이 향상될수 있습니다.

저는 이번에 한국의 문학번역원 지원으로 출간된 ‘한국학의 즐거움’의 몽골어 번역본을 읽어보았습니다. 번역본은 전반적으로 몽골어 번역이 매끄럽지 못해서 원저자의 의도를 제대로 살리지 못한 부분이 상당히 여러 군데 보였습니다. 번역이 매끄럽지 못하다는 것은 정확한 어휘 대역이 이루어지지 않았고, 번역문 몽골어의 문체가 일반 몽골인 독자들에게 생경하거나 부자연스럽다는 것입니다. 각 분야에서 왕성하게 활동중인 필자 22 명의 원고를 몽골어로 좀더 정확하고 매끄럽게 번역했다면 몽골독자들이 ‘한국적인 것’을 좀더 깊이 이해하는 계기가 되었을 것이라는 아쉬움이 남습니다.

Түлхүүр үг : соёл судлал, үг оноолт, хам сэдэв, хорголжин хэвлэл, модон бар, “Дөрвөн бичиг, таван ном”, садэбү, янбань

БНСУ-ын Боловсрол, Шинжлэх Ухаан, Технологийн Яамны харьяа Солонгос Судлалыг Дэмжих Албанаас Солонгос судлал (Korean Studies) гэдэг ухагдахууныг мэргэжлийн түвшинд тодорхойлох шаардлагатай гэж үзээд 2009 оны өвөл нэр хүндтэй эрдэмтэн судлаачдын дунд хэлэлцүүлэг өрнүүлсэн ажээ. Хэлэлцүүлгийн дүнд 2011 оны 8-р сард их сургуулийн профессор эрдэмтэн, гүн ухаантан, яруу найрагч, утга зохиолын шүүмжлэгч зэрэг Өмнөд Солонгосын 22 соён гэгээрүүлэгчийн бичсэн өгүүллийг эмхэтгэсэн “Солонгосыг судлахын цэнгэл (한국학의 즐거움)” хэмээх бүтээл уншигчдын гарт очжээ. Уг бүтээлийг БНСУ-ын их, дээд сургуулиудад ахисан түвшинд суралцаж, мэргэжлээрээ чамгүй олон жил ажилласан, их, дээд сургуулийн багш голцуу монгол судлаачид орчуулж, 2017 онд “Солонгос түмнийг тольдохуй” нэрээр хэвлэн монгол уншигчдын гарт хүргэв.

Аливаа бүтээлийг орчуулахад соёл судлалын үүднээс хандах, уг хэлний өнгөн бүтэц төдийгүй, түүний гүн чанадад орших соёлын утга агуулгыг нь бүрнээ нээж илтгэхийг чухалчилж буй⁶³ эдүгээ үед ийм бүтээл гарсанд ихэд олзуурхсан боловч уншиж үзээд урам хугарав. Тэгээд орчуулгын чанарын талаар хэдэн үг нэмэрлэх нь зүйтэй гэж бодлоо. Алив бичиг зохиолд уншууртай байх гэж нэг чухал чанар бий. Үг үсгийн алдаагүй, утга төгөлдөр, найруулга сайтай бүтээлийг унших нь автомашинаар зүйрлэвэл толь шиг замаар салхи сэнгэнүүлэн давхих мэт гацаж торохгүй хурдан байдаг. Уг номыг уншихад эхний хуудаснаасаа энхэл догол замаар элэг бөөрөө доргион сэгсчүүлэх мэт санагдсаныг нуух юун.

⁶² Ph.D, МУИС, ШУС, ХУС-ын Ази Судлалын тэнхим

⁶³ М. Чимэдцэеэ, “Улсыг засах, жараахай шарах хоёр адилхан. Харин амархан уу? Хэцүү юу?”, Орчуулгазүй, МУИС, Күнзийн Институт, 2014, №03

Гэхдээ 22 өгүүлэл бүгд ийм уншуургүй биш. Номд орсон солонгос зохиолчдын бүтээл хэзээ ч үнэ цэнээ алдахгүй. Ямар нэг бичиг зохиолыг хэдэн ч хүн, хэдэн ч удаа орчуулж болох тул эдгээр өгүүлийг монгол уншигчдад илүү сайн хүргэхээр авьяас чадвараа сорих боломж манай орчуулагч, судлаачдад байна.

Энэ удаад бид уг номын дөрөвдүгээр өгүүлэл болох Кан Мёнгуань профессорын “Солонгос ном – Жусон улсын үеийн хэвлэл, дангаар эзэгнэсэн мэдлэгийн үйлдвэрлэл” (орчуулсан Ч. Төмөрбаатар)-ийг авч үзье.

Өмнөд солонгосчууд өнөөгийн өндөр хөгжлийн нууцаа бичиг үсгийн соёлтойгоо, тэр дундаа эрт дээр цагаас уламжлан хөгжүүлж ирсэн хэвлэлийн хөгжилтэй холбон тайлбарлаж ихэд бахархдаг. Ялангуяа дэлхийд анх удаа, өөрөөр хэлбэл өрнийхнөөс даруй 200 жилээр түрүүлэн цутгамал үсэг хийж, хорголжин хэвлэлийн аргыг боловсруулсан гэж үзээд ихэд бахархдаг юм. Тийм учраас энэ өгүүлэл хамгийн их анхаарал татсан бөгөөд монгол уншигчдад хэрэгтэй, ач холбогдолтой өгүүлэл байв.

Гэвч эхнээсээ л ойлгомж муутай байлаа. Тэр тусмаа уг өгүүлийн амин сүнс, гол ухагдахуун болох хорголжин хэвлэл буюу цутгамал үсгийг төмөр бар (67-р нүүр), гуулин бар (68-р нүүр) гэж хоёр янзаар ташаа оноожээ. Хэвлэлийн хөгжлийн эхэн үед модон бараар ном бичиг хэвлэдэг байсан бөгөөд модон бар хийнэ гэдэг тун их ур ухаан шаарддаг, бэрх ажил. Эрт болоод дундад зууны үед хүмүүс төмрөөр бар хийгээгүй нь ямартай ч тодорхой. Ингэж хамгийн чухал, гол үгийг монголоор ташаа оноосноос бүхэлдээ ойлгомжгүй, утга учир нь олохгүй зүйл болж хувирчээ.

Нэгэнт Солонгос ном хэвлэлийн түүхийн тухай өгүүлж байгаа учир өгүүлэлд хятад, солонгос ном судрын нэр олон гарна. Номын нэрийг орчуулахдаа уламжлалт орчуулгаар нь, уламжилж ирсэн зүйл үгүй бол боломжтойг орчуулаад, боломжгүйг нь “Оноосон нэрийг кирилл монгол бичгээр галиглах журам”-ын дагуу галиглан бичих учиртай. Түүнээс гадна газар усны нэр, хүний нэр гарах бөгөөд тэр бүгдийг хятад, солонгосоор нь ялгаж салгах учиртай. Харин орчуулагч “тэрэгний тэнхлэгт тэнцүүлэн цавчих мэтээр” бүгдийг нь орчин цагийн солонгос хэлний дуудлагаар галигласан нь уншигчдыг төөрөгдүүлнэ. “Дөрвөн бичиг, таван ном”-ыг “Сасе угён (73-р нүүр)” гэж галиглаж нэг тэмдэглэсэнээ “Дөрвөн ном, таван судар” (71-р нүүр), “Дөрвөн хөлгөн таван их судар” (75-р нүүр) гэж хэдэн янзаар оноосон нь уншигчийг будилуулмаар. “Бага суртахуй”-г “Суухаг ёс суртахууны бичиг” гэж оноосон нь орчуулгын уламжлалаа мэдэхгүйн илрэл гэлтэй.

Уг өгүүлийг уншиж ойлгох, монголоор орчуулахад Хятад, Солонгосын түүх, хэвлэлийн хөгжлийн түүх, күнзийн суртлын талаар гадарладаг байхыг орчуулагчаас шаардана. Тэр дундаа Солонгосын түүхийн мэдлэг хэрэгтэй бөгөөд 1990-ээд онтой харьцуулахад энэ талаар монгол хэлээр хэвлэн гаргасан ном зохиол бас ч цөөнгүй бий⁶⁴.

Энд олонтаа давтагдах *садэбү*, *янбань* гэдэг хоёр ухагдахууны тухай товч дурдъя. Энэ хоёр нь түүхэн хөгжлийн явцад хувирч өөрчлөгдөж ирсэн, тусдаа хоёр зүйл бөгөөд өгүүлийн утга учрыг ойлгох түлхүүр үг гэлтэй. *Садэбү* гэж хэн болохыг зохиогч бээр өгүүлэлдээ “Неоконфуцизмын үндсэн зарчмаар төр улс/нийгмийг сэхээтнүүд удирдах ёстой. “Бичиг уншвал *са* (士) хэмээмүй. Төрд зүтгэвэл *тэбү* (大夫) хэмээмүй” гэсэнчлэн *садэбү* нар нь үндсэндээ уншигчид байлаа. Эдгээр уншигчид “орогсдын шалгалт”-т тэнцсэнээр түшмэл болж, засаг захиргааны ажилд зүтгэнэ” хэмээн тодорхой тайлбарласан байна. Гэтэл орчуулагч *садэбү*-г *янбань*-тай хутгаж, нэг зүйл хэмээн ойлгосон нь бараг л догол мөр болгонд харагдана. *Садэбү*-г *янбань*, бичиг цэргийн ямбад, язгууртан ямбадан гэж гурван янзаар оноосон, мөн *янбань* гэдэг үгэнд олон тооны -д нөхцөл залгаж *янбад* гэж оноосон нь уншигчийг бүрэн төөрөгдүүлнэ. Ямар

⁶⁴ Г. Эрдэнэчимэг, Солонгосын түүх, Тэргүүн дэвтэр, 2006, Адмон; Солонгосын түүх, ОУУБИС, 2016

нэг зүүлт тайлбар хийгээгүй тул монгол уншигч үүнийг алдаатай бичсэн юм болов уу гэж эргэлзмээр. *Янбань* нь хоёр анги буюу бичиг, цэргийн түшмэд гэсэн утгатай үг бөгөөд түүхэн хөгжлийн үе бүрд утга нь бага зэрэг өөрчлөгдөн хувьсаж иржээ. Ялангуяа Чосөн-ий үед нийгмийн ноёлогч ангийг нэрлэх нэр болж хэвшин тогтсон ба Чосөн-ий вант улсыг *янбань* феодал улс гэж түүхчид томъёолдог.

Солонгосчууд улс төрийн тэргүүнээ эртнээс хаан бус ван гэж цоллож ирсэн бөгөөд дундад зууны Солонгос нь олон улсын Хятад төвт дэг журмыг хүлээн зөвшөөрсөн улс байлаа. Дэлхийн соёл иргэншлийн төв – Дундад улсын эзэн хэмээн өөрийгөө өргөмжилсөн Мингийн хуанди болоод түүнийг нь хүлээн зөвшөөрч, их улсад бага улс нь үйлчлэх ёстой гэж боддог Чосөн-ий ван хоёрын цол хэргэм нь зэрэг дэвийн хувьд ялгаатай. Харин орчуулагч үүнийг эс харгалзан хуандиг ч хаан (Мин улсын Ёнраг эзэн хаан, 74-р нүүр) ванг ч хаан (Жусон улсын Сэжун хаан, 71-р нүүр) гэж оноосон нь учир дутагдалтай. Цол хэргэмийн нэр нь солонгосчуудын, түүхэн хөгжлийн явцад бүрэлдэн тогтсон ертөнцийг үзэх үзлийн тусгал, уламжлалт соёлын тод илэрхийлэл тул бага гэж үл тоох зүйл биш юм.

Монголоор оноох боломжтой нэрийг галигласан, тухайлбал, 68-р нүүрт Гугым Санжон Еэмүн, 71-р нүүрт “Гуса Чуалю”, “Сао Угён”, “Гүмүн Жиньбу”, “Сузах”, “Хяняг Жибсонбан”, номын нэрийг ташаа оноосон, тухайлбал, 69-р нүүрэнд “Нэн шинэ цагийн судар” (近思錄), “Дөрвөн их судар” (四書集注) зэрэг нь орчуулгын чанарыг дордуулжээ.

Ерөөс хоёр хэлний толь барьж байгаад үгчилж орчуулна гэдэг бол орчуулгын доод шатны ажил юм. Ингэвэл эх бичвэрийн утга санааг бүрэн илэрхийлж чадахгүй. Тийм ч учраас манай нэртэй гүүш, дуун хөрвүүлэгч нар эртнээс үгчилж орчуулахыг шоолж, утга төгс байлгахыг чухалчилж ирсэн түүхтэй. Харин утга төгс орчуулахын тулд орчуулж буй зүйлийнхээ талаар мэддэг байх, мэдэхгүй бол уншиж судлаж, эрэл хайгуул хийх хэрэгтэй. Харамсалтай нь үүнд тун хойрго ханджээ.

71-р нүүрт, “Төрийн албан ёсны бичгийн хэл нь ханз үсэг байсан бөгөөд номууд ч мэдээж хэрэг ханз үсгээр бичигдсэн учраас өөриймсөг биш гадны гэгдэх бар нь “ханз үсгэн бар” байхаас өөр аргагүй юм”, 74-р нүүрт “Их судрууд Жусон улсын үеийг дуусах хүртэл Дөрвөн их хөлгөн судар болон Угён судрын тайлбар дангаар ноёрхож байсан төдийгүй цорын ганц сурах бичиг нь болжээ” гэснийг хэдэндээ давтаж уншаад утга учрыг нь ухааж эс дийлэв. Юуны өмнө “өөриймсөг биш гадны гэгдээд” байгаа зүйл нь модон бар уу, эсвэл ханз үсэг үү гэдэг нь тодорхойгүй. Эхийг няглахаар “Өөриймсөг биш гадны гэгдэх” гэдэг хэсгийг орчуулагч нэмсэн нь тодорхой байна. Их эрдэмтэн Ц.Дамдинсүрэн гуай орчуулгад “үгийг нэмж хасах гайгүй хэрэг” гэсэн тул гайгүй хэрэг гэж үзье. Харин утгад айхавтар халдсныг гайтай хэрэг гэхээс өөр аргагүй. Солонгосчуудын хувьд модон бар хийгээд ханз бичиг үсэг бол өөриймсөг биш гадны зүйл огтоос биш ээ. Бидний үед уламжлан ирсэн дэлхийд хамгийн эртний модон барын хэвлэлийг БНСУ-ын Кйөнжү хотод байдаг Пүлкүг хийдийн Шагжамүни-гийн суваргыг засан сэргээх үед олжээ. Тэр нь 6 см өргөнтэй, 620 см урттай, буддын шашны тарни бичсэн хуйлмал бичиг юм. Уг суваргыг Нэгдсэн Шилла улсын үед буюу 751 онд барьсан тул ямартай ч 751 оноос өмнө солонгосчууд модон бараар шашны ном судар хэвлэж байжээ гэсэн үг юм.

Корйөгийн үед модон бараар ном хэвлэх явдал улам хөгжиж, улмаар Корйөгийн сүүл үед Монголын довтолгооноос улс орноо хамгаалах зорилгоор 1230-аас 1251 оны хооронд Бурхан багшийн сургаалыг барлах найман түмэн модон бар бүтээсэн түүхтэй. Тэрхүү наян мянган модон барын хүндийн жин нь 280 тонн, нэг модон бар 4 см өргөн тул давхарлаад өрвөл 3,200 метр өндөр болно. 16 жилийн туршид 500 гаруй хүн модон барыг сийлсэн атал яг л нэг хүний гараар сийлсэн мэт уран нарийн жигд сийлсний дээр ханз бичиг нь ямар ч алдаа мадаггүй байгаа нь үнэхээр

гайхалтай.⁶⁵ Эдгээрийг дэлхийн соёлын өвд солонгос үндэстний оруулсан гайхамшигт хувь нэмэр хэмээн бахархдаг.

Ханз бичгийн хувьд мөн адил. Орчин цагийн солонгосчууд ханз бичгийг эрхэмлэн дээдлэх уламжлалаа гээгээгүй хэвээр бөгөөд ханз бичгийг дан хятад үндэстний төдийгүй нийт Зүүн Азийн улс орнуудын уламжлалт соёлын нандин өв гэж үздэг. Орчин цагийн солонгос хэлний үгийн сангийн далаас илүү хувийг ханз үг эзлэх бөгөөд ханзны мэдлэггүй бол солонгос хэлээр мэргэжиж мэргэших тухай санах ч хэрэггүй. Өгүүлэн буй Чосөнх улсын үед ханз бичиг нь эрх мэдэл, эрдэм мэдлэг, соёл иргэншлийн бэлгэ тэмдэг байлаа. 15-р зууны дундуур зохиосон авианы үсгийг күнзийн сурталтай бичгийн түшмэд “эм бичиг” гэж нэрлээд эмс охид хэрэглэвэл таарна хэмээн ад үздэг байв. Тэгэхээр ханз бичиг бол солонгос үндэстний хувьд харь, гадны зүйл бус харин ч эсрэгээрээ үндэстний соёлынх нь “өөриймсөг” зүйл юм.

Мөн 79-р нүүрт, *Муньчэ Баньжонг* гэдэг нь “ханз үсгийн бүтцийг эртний бичгээр эргүүлэн хэвэнд нь оруулах гэсэн үзэл” гэж утга бүрхэг, ташаа тайлбар зүүжээ. Гэтэл эх бичвэрт “Бээжингээс ном оруулахыг зогсоон, түшмэдийнхээ ном болон уран бүтээлийг хянан шалгаж тэрс үзэлтнийг хөөх зайлуулах”-ыг *муньчэ банжонг* гэдэг гэж тодорхой тайлбарласан байна. Энэ бол тухайн цаг үедээ өргөн дэлгэрч эхэлсэн шинэ хэв найруулгаар уран зохиол бичихийг хатуу хориглож, хэдэн мянган жилийн тэртээх эртний хэв найруулга баримтлахыг шаардсан Чөнжо вангийн бодлого юм. Чөнжо нь 18-р зууны сүүлээр улс төрийн шинэчлэлт хийхийг оролдсон ван бөгөөд түүний “Зөв өгүүлбэрээс зөв засаглал төрнө” гэдэг үг алдартай. Гэвч Чосөнх-ий бусад вангийн адилаар хийх гэж зорьсон шинэчлэлтдээ өөрөө ч тууштай байж чадаагүйн илрэл нь уг бодлого юм. Үзэл бодлоороо талцаж хуваагдсан күнзийн сурталт түшмэдийн тэмцэл өрнөх үед Чөнжо ван өөрийн талынхныг дэмжихээр энэ бодлогыг хэрэгжүүлсэн гэж судлаачид үздэг.⁶⁶ Тэгэхлээр “үсгийн бүтцэд” халдах тухай огтоос яриагүй гэдэг нь тодорхой байна.

Энэ мэтчилэн учир утга нь ойлгомжгүй, эсвэл ташаа тайлбарласан зүүлт, үүнд, “Дөрвөн их номыг ишлэлээ болгосон Хятадын ном (69-р нүүр)”, “Жүжагийн сургаалыг шүүмжлэн гарч ирсэн Жүжа судлалын ухаан (79-р нүүр)” зэрэг нь утгыг тодруулах бус харин баллаж орхижээ.

Эцэст нь дүгнэхэд

Орчуулгын ажлын үе шатыг орчуулга хийх гэж буй хүн сайтар мэдэх шаардлагатай. Чимхлүүр, нягт нямбай ажиллагаа шаарддаг энэ ажлын тодорхой үе шатыг гүйцэтгэлгүй, бэх нь хатаагүй шахам анхны нооргоо хэвлэлийн газар руу барьж гүйдэг⁶⁷ байж болохгүй. Солонгос хэлнээс орчуулахад солонгос бичгийн хэлний мэдлэг, Солонгосын соёл, түүхийн мэдлэг, монгол хэлээрээ найруулан бичих чадвар, үгийн баялаг сайтай байх нь тун чухал. Үг ташаа оноосон зүйл цөөнгүй тул нэг бүрчлэн тоочсонгүй. Нэг үгийг хэдэн янзаар оноох нь уншигчийг төөрүүлж орхино.

Оноосон нэрийг монгол кирилл үсгээр галиглахдаа ямар галигийн журам ашигласан нь тодорхойгүй. Солонгос хэлний оноосон нэрийг монгол хэлээр галиглах журам байдаг ч улсын хэмжээнд нэг мөр мөрдөхөөр батлаагүй тул түр орхив.

Орчуулагч хүн бол орон судлаач байх хэрэгтэй. Орчуулах гэж буй зүйлийнхээ талаар мэдлэг хомс, утга учрыг нь олоогүй бол яаран орчуулах гэж оролдох хэрэггүй. Эхлээд холбогдолтой ном, материалыг олж уншиж судлах нь нэн чухал. Орчуулагч хүн бүгдийг мэдэх албагүй. Харин байнга эрж хайж, сурч судлах шаардлагатай. Толь бичгээс өөр “багаж зэвсэг”-

⁶⁵ 이제정 글, 문화재 이름도 모르면서, 나는 책, 2015, 48 쪽.

⁶⁶ 김용심, ‘문체반정, 나는 이렇게 본다’, 보리 2012

⁶⁷ (Р. Гүрбазар, Орчуулгын онол дадлагын үндэс, 7-9 тал)

гүй ахмад үеийн орчуулагч нартай харьцуулахад интернэтийн эриний залууст эрэл хайгуул хийх нь хялбар ажил болсныг сануулах юун.

Орчуулгыг ариутган шүүх үүргээ редактор гүйцэтгэсэнгүй. Номын редактор хийх хариуцлагатай үүргийг хүлээж авсан бол нэрээ тавиад орхих бус, мэдлэг, ерөнхий боловсролоо зузаатгасны үндсэн дээр⁶⁸ ажил үүргээ үнэнчээр гүйцэтгэж, цэвэр сайхан монгол хэлээ эвдэхгүйн төлөө хичээж чармайх хэрэгтэй.

Сүүлийн хорь гаруй жилд солонгос хэлтэй орчуулагч, судлаач олширч, Солонгосын уран зохиолын 400 гаруй бүтээлийг монгол хэлээр орчуулсан ч орчуулгын шүүмж бараг гарсангүй. Цаашид чанар чансааг нь сайжруулах шаардлагатай тул солонгос-монгол орчуулгын үйлсэд санаа аваасай хэмээн хэдэн үг нэмэрлэв.

Ном зүй

Монгол хэлээр:

1. Гүрбазар Р (1996), Орчуулгын онол дадлагын үндэс, ШУА, ХЗХ, УБ
2. Орчуулгазүй, МУИС, Күнзийн Институт, №1-6
3. Оюунзаяа Н.(2014), Монгол орчуулгын онолын уламжлал, “Орчуулга зүй” МУИС, ШУС-ийн ЭШБ, №03
4. Солонгос түмнийг тольдохуй, 2017, УБ, Соёмбо принтинг
5. Чимэдцэе М(2014), “Улсыг засах, жараахай шарах хоёр адилхан. Харин амархан уу? Хэцүү юу?”, Орчуулгазүй, МУИС, Күнзийн Институт, №03
6. Г. Эрдэнэчимэг, Солонгосын түүх, Тэргүүн дэвтэр, 2006, Адмон
7. Йө Бйөн мү, Солонгосын түүх, ОУУБИС, 2016
8. Д.Ундрах бусад, Дэлхийн соёл иргэншил, МУИС, Пресс хэвлэлийн газар, 2020

Солонгос хэлээр:

1. 김용심, ‘문체반정, 나는 이렇게 본다’, 보리 2012
2. 주영하 외 지음, 한국학의 즐거움, Humanist, 2011
3. 이계정 글, 문화재 이름도 모르면서, 나는 책, 2015,

Цахим сүлжээнээс:

1. Б. Ринчен, Марк Твений минь махыг идэж дээ.
<http://mongoliantranslation.blogspot.com/2010/05/1958.html>)
2. <https://news.joins.com/article/2657833>

⁶⁸ Б. Ринчен, <http://mongoliantranslation.blogspot.com/2010/05/1958.html>)